

DEFLATSIOON KONJUNKTUURPO-
LIITILISE VAHENDINA.

Aleksander Sikkar.

Tallinn 1940.

ARHIIVKOGU

S i s u k o r d.

	Lk.
I. SISSEJUHATUS	1.
II. DEFLATSIOONI MÕISTE JA OLEMUS	
1. Deflatsioon laiemas ja kitsamas mõistes.....	3.
2. Deflatsioonistliku protsessi saabumise põhjused....	4.
3. Deflatsioonistliku protsessi käik.....	6.
III. DEFLATSIOONIPOLIITIKA EESMÄRGID JA TEMA TEOSTAMISVAHENDID	
1. Deflatsioonipoliitika eesmärgid.....	8.
2. Deflatsioonipoliitika teostamisvahendid.....	9.
IV. DEFLATSIOONIPOLIITIKA RAKENDAMISE MÕJUDEST MAJANDUSELULE	
1. Tšehho - Slovakkias	14.
2. Inglismaal	15.
3. Rootsis	21.
4. U. S. A. - s	23.
5. Saksamaal	24.
V. KOKKUVÕTE	26.
VI. KASUSTATUD KIRJANDUSE NIMISTU	28.

I. SISSEJUHATUS.

Kapitalistliku majanduse tsüklilises arenguprotsessis esineb teravaid kriisi- ja surutise perioode, mida tihti peetakse patoloogilisiks nähtusiks ja mille kõrvaldamiseks on nõutud, et riik peaks suuremal määral sekkuma majandusellu, et oma korraldusvõtetega kindlustada majanduse rahulikku, häireteta arengut. Neist nõuetest ongi alguse saanud konjunktuuripoliitika, millega üldiselt mõistetakse võtete ja vahendite kogumit konjunkturi kõikumiste ja nende peamuste tulemuste kõrvaldamiseks või pehmendamiseks. Konjunktuuripoliitika tähtsaimaks vahendiks on rahanduspoliitika, mis hõlmab enesesse vääringu ja krediitipoliitika.

Tänapäeval tahetakse rahanduspoliitikat näha väga pidevana ja järjekindlana. Teda ei pea iseloomustama ainult akuutsete pahede või hädade kõrvaldamine, vaid ka nende esiletuleku takistamine. Rahanduspoliitika peab hoidma majandusliku tegevuse tempo võimalikult pideval ja ratsionaalsel baasil. Muidugi teatud võnked kapitalistlikus majandusprotsessis on kahtlematult vältimatud, kuna neil on oma osa majanduse arengus (kriis hävitab näit. vananenud seadised. Ainult tugevad elavad ta üle, mille tõttu tootmine saab hiljem toimuda madalamate ühikukuludega) aga nende mõeldav miinimum on palju vähem, kui seda tavaliselt arvatakse.¹⁾

Kuna rahandusel on väga suur mõju konjunkturi käigule - ta võib koguni kriiside põhjustajaks olla - siis on tähtis, et rahanduspoliitilisi korraldusvõtteid kaalutakse enne teostamist hoolikalt, sest ainult kohase rahanduspoliitika suudab vähendada konjunkturi kõikumiste ägedust. Muidugi ei kindlusta alati ka kõige põhjalikumad kaalutlused püstitatud peaeesmärgi saabumist (näit. ekspordi elavnemist), milles on süüdi asjaolu, et rahanduspoliitika otseste sisu suhtes valitseb suurel määral selgusetus. Sama eesmärgi saavutamiseks mõni nõuab inflatsioon /s.o. tsirkuleeriva rahakogumi suurendamist/, mõni rahakursi stabiliseerimist, mõni jälle rahakursi manipuleerimist stabiilse hindade taseme saavutamiseks. Domineerivaks on siiski kujunenud nõuded, mis taotleavad ulatuslike kõikumiste kõrvaldamist raha volmus.

1) James W. Angell, The General Objectives of Monetary Policy, i. The Lessons of Monetary Experience, Essays in Honour of Irving Fisher, edited by A.D. Gayer, London 1937, lk. 52 - 53.

Vastavalt sellele püüab rahanduspoliitika konjunktuuripoliitikana majandusliku tõusu ajal raha rohkenemist pidurdada, et tõusu mitte liig tormiliseks lasta kujuneda (raha rohkendamine tõstab ju hindu ja süvendab spekulatsiooni) ja depressiooni ajal luua raha rohkendamise pidepunkte tõusuks. 2)

Rahandus- ehk ka vääringupoliitiliste korraldusvõtete seast on enim rakendust leidnud devalvatsioon ja deflatsioon. Meie ülesandeks on selgitada käesolevas esitises deflatsiooni kui konjunktuuripoliitilise võtte olemust ja tema mõjustusi majanduselule, et selle abil anda vastust küsimusele: kas ja millisel määral deflatsioon võimaldab temaga taotletavate eesmärkide saavutamist.

2) Vrd. James W. Angell, op.cit., lk. 53-54 ja O. Engländer, Wechselkurse - Internationaler Handel, Währungspolitik, i. Rechts- und Staatswissenschaftliche Abhandlungen der deutschen Universität in Prag, 5. Heft, Brünn-Prag-Leipzig-Wien 1933, lk. 78

II. DEFLATSIOONI MÕISTE JA OLEMUS.

1. Deflatsioon laiemas ja kitsamas mõistes.

Deflatsiooni mõiste selgitamisel tuleb kõige pealt juhtida tähelepanu siin valitsevale dualismile, mis seisneb deflatsiooni laiemas ja kitsamas piiritlemises. Ühelt poolt tähistatakse deflatsioonina raha- või kapitaliturul toimuvale kokkutõmbumisele (raha volmu vähenemisele) järgnevat produktsiooni ekspansiooni tekkimist ja selle kahanemist koos teda kaostava nähtusega - töötusega, tulu langust ja hindade langust koos intressmäära tõusuga, krediitide koondamisega ja raha käibe kiiruse langemisega s.t. kriisi, depressiooni. See on deflatsioon laiemas mõttes. Teiselt poolt iseloomustatakse deflatsiooni kui poliitikat, mis tahtlikult vähendab raha volmu selleks, et tõsta tema ostujõudu. Sellest kitsamast aspektist vaadatuna deflatsioon on mitmesuguste vääringu- ja krediitipoliitiliste võtete kogum, mis püüab oma otsese eesmärgi saavutamiseks (s.t. raha ostujõu tõstmiseks) langetada hinnataset. Loomulikult kutsub hinnataseme langetamine esile samasuguse deflatsionistliku protsessi või deflatsioonikriisi, s.t. suureneva tööstuse, alalise tulu kahanemise ja muid sarnaseid nähtusi, mis on iseloomustavad deflatsioonile laiemas mõttes ja mille juurde me veel hiljem tagasi tuleme. Sellest nähtub, et üks on passiivne protsess, kuna teine on aktiivne poliitika. Mõlemad toovad kaasa sama efekti. Et tegemist sugulusmõistetega, seda aitab tõendada ka asjaolu, et mõlema deflatsioonikriisi esilekutsujaks on raha volmu või käibe kiiruse vähenemine. Vahe seisneb vaid selles, et esimesel juhul toimub see protsess spontaanselt, kuna teisel juhul tahtlikult.³⁾ Esimesel juhul peab ta majandust üle aitama esmajärjekorras krediidiinflatsioonist, teisel juhul rahamärkide arvu suurenemise tulemusel tekkinud inflatsioonist ja alles siis krediidiinflatsioonist.

Kuna meie ülesandeks on peamiselt rääkida deflatsioonist konjunktuurpoliitilise vahendina, siis jääb meie huvi keskpunktiks tahtlikult teostatud deflatsioon.

Deflatsiooni olemuse põhjalikuks tunnetamiseks osutub aga siiski vajalikuks jälgida üldse deflatsionistlikku protsessi kui niisugust, toimugu ta siis automaatselt või olgu riigi poolt tahtlikult esile kutsutud.

3). Vrd. G. Haberler, Prosperity and Depression, series of League of Nations Publications, II Economie and Financial 1936. II A. 24, Geneva 1937, lk. 223; W. Röpke, Crises and Cycles, London-Edinburgh-Glasgow 1935, lk. 28 ja 119 ja F. Machlup, Führer durch die Krisenpolitik (Beiträge zu Konjunkturforschung Nr. 6) Wien 1934, lk. 141

Pealegi saame me alles siis olla teadlikud tahtlikult esile kutsutud deflatsiooni tulemustes, kui me suudame küllaldasel määral tajuda ka automaatselt inflatsioonile reaktsioonina tekkinud deflatsiooni olemust. Ainult siis saame me õigesti hinnata deflatsiooni kui poliitika otstarbekust ja otsustada selle üle kas ja kunas on soovitatav rakendada deflatsionistlikke korraldusvõtteid.

2. Deflatsionistliku protsessi saabumise põhjused.

Deflatsioon ehk efektiivse, käibiva raha volmu vähenemine on üldiselt, nagu me nägime, vastandfenomeeniks inflatsioonile. Ta kutsub esile tavaliselt deflatsioonikriisi häirides sellega majanduses valitsevat tasakaalu. Meid huvitab, millised tasakaalu komponendid saavad häiritud deflatsioonist. Tasakaal eriti tööstuslikus tsirkulatsioonis on teatavasti antud kui lõpptootangu (tarbimishüvised ja viimistletud masinad) turuhind on võrdne kuludega, mis tehtud tootmise viimases astmes. Eelduseks siinjuures on et raha käibekiirus ei tohi muutuda.⁴⁾

Eriti suurt osa etendavad tasakaalu juures normaaltulu, säästmise ja investeerimise vahekorrad. Kui normaaltulu on see rahaline tulu, mis kõrvaliste monetaarsete liikumiste mitteesinemisel tootmistegurite turul kindlustaks, kui ta on äratarvitatud, täis tööloolu ja kaks lõpptootangu kulud, ja säästmine on see osa normaaltulust, mis pole kulutat tarbimishüvistele ning investeerimine on rahasumma, mis on kulutatud uuele kapitalile, siis lõpptootangu turul peab säilima tasakaal kui investeerimine võrdub säästmisega. Kui säästmine võrdub investeerimisega, see osa normaaltulust, mis pole kulutat tarbimishüviste ostuks, on kulutatud uuele kapitalile ja nii normaaltulu kasutatakse terves ulatuses lõpptootangu ostuks.⁵⁾

Kui investeerimine ületab säästmise s.t. uuele kapitalile kulutatakse rohkem, kui tegelikult on jäänud üle tarbimishüviste ostust, siis lõpptootangu hind peab tõusma üle tootmiskulude, mis võimaldab ekstrakasumite saavutamist seni kui normaaltulu võrdub lõpptootangu kuludega. Teisest küljest, kui investeerimine langeb säästmisest alla poole lõpptootangu hind ei suuda katta tootmiskulusid ja erikahjumid tekivad. Uue raha sisselülitamine /pangatähtede emissioon, pangakrediitide suurenemine s.t. krediit- või žiraalraha käikutulek) võimaldab rohkem kulutada uuele kapitalile kui on jooksvalt säästetud.

4) E.F.M. Durbin, The Problem of credit Policy, London 1935, lk. 89

5). Ibid., lk. 89 - 90.

Sel juhul on tegemist inflatsiooniga, mis tugenedes krediidiekspansioonile õhutab ettevõtjaid toodangut suurendama. Suurenev toodang leiab aga minemist ainult seni kuni vältab krediidiekspansioon. Kuna see aga ei saa kesta igavesti, siis varem või hiljem saabub kriis produktsiooni ekspansioon variseb kokku ja jätab ettevõtjad ägama suure võlakoorma alla võttes töolistelt nende töö. Meid huvitab aga kuidas langeb investeerimine allapoole säästmisest, mis viib deflatsioonikriisile. Nagu nähtub alljärgnevast on selleks hulka võimalusi: 6)

1. Esimene võimalus deflatsioonikriisi saabumiseks on see, et kogu rahvas tervikuna või suur osa rahvast hakkab koguma senisest suuremal määral sularaha. Sel juhtumil räägitakse tsirkuleeriva rahahulga (rahavoolmu) vähenemisest ehk raha käibekiiruse langusest. Ennem käibinud raha kogumine sukasäärde vähendab kaupade nõudmist, mis võib kahjustada järgneva *minemi* tagasimineku ja hindade languse tõttu mitmeid ettevõtjaid. Raha sukasäärde kogumine on üldine nähtus majandais, mis panga hüvesid ei oska hinnata ja kõigis majandais finantsiline pankade ajastul. See tõutab divergentsi säästmise ja investeerimise vahel, kuna kogutud sularaha oli osa normaaltulust, mida ei kulutatud tarbimishüvistele ega püsivkapitalile. Selline olund on ägedasti deflatsioonistlik, kui pangad säilitavad kindla suhte kassavarude ja krediidi vahel. 7)

2. Deflatsiooni kriisi võib esile kutsuda ka tõus finantsilise tsirkulatsiooni vajadustes. Tõus nende isikute arvus, kes tunnevad huvi börsipaberite või muude omandiõigust tähistavate paberite vastu või tõus väärtipaberite volmus eneses suurendab raha nõudmist finantsilises tsirkulatsioonis ja raha piirväärtuse produktiivsust neis *kassustest* Raha voolab ära tööstuslikust produktsioonist ja põhjustab seal rahanappust. See tekitab devertentsi säästmise ja investeerimise vahel. 8)

3. Edasi sama protsess võib toimuda ka tööstuslikus produktsioonis eneses samade deflatsioonistlike tulemustega. Kui uued firmad või isikud astuvad tööstusliku tegevuse tsüklisse ja katsuvad ülesehitada oma bilansse krediidiga, siis toimub tõus raha nõudmises ja ajal, mil neid bilansse kujundatakse, langeb investeerimine alla poole säästmisest, kuna summasid kantakse üle ühe isiku arvelt teisele.

4. Siis võib investeringuid vähendada ja deflatsioonikriisi esile kutsuda veel turu ebakindlus, investeerimise kulude tõus, suurenev rahvastik ja mitmed muud sellised nähtused.

6) E.F.M.Durbin, op.cit., lk. 91

7) Vrd. F. Machlup, op.cit., lk. 141 ja E.F.M.Durbin, op.cit., lk. 32

8) Vrd. G. Haberler, op.cit., lk. 223.

5. Lõppeks võidakse säästmise ja investeerimise vahelisi suhteid kujundada ka tahtlikult mitmesuguste vääringu- ja krediitpoliitiliste võtetega riigivõimu poolt. Tavaliselt riik ei taha sel juhul mitte tekitada divergentsi säästmise ja investeerimise vahel, vaid tahab suurenenud investeringuid tasakaalustada säästmisega, mis ongi deflatsiooni kui konjunktuuripoliitika peamiseks lähtekohtaks. Majanduspoliitiline praksis on aga siiski näidanud, et tihti kutsuvad tahtlikult realiseeritud deflatsioonipoliitilised võtted esile teravaid häireid kapitalistlikus majanduses. See on tingitud asjaolust, et olundit pole õigesti hinnatud. Ühtlasi näitab see, et kergekäeline deflatsiooni teostamine maksab end valusalt kätte.

3. Deflatsionistliku protsessi käik.

Nagu me nägime deflatsiooni ei tule mitte tõlgendada tahtliku akti või poliitika kitsas tähenduses, mis sõltuks monetaarsetest keskorganitest. Deflatsioon selles kitsas mõttes on küll protsessi algatajaks ja ta esineb ühtlasi varem või hiljem intensiveeriva elemendina, kui aga protsess on saanud alguse siis ilmneb majanduses teatud automaatse või ise- deflatsiooni liik, mis on samahästi mõju kui põhjus.⁸⁾

Deflatsiooniprotsess võib alguse saada, nagu selgus eeltoodust, väga mitmesugustest põhjustest. Deflatsionistliku protsessi käigu jälgimisel ei evi aga teda esilekutsunud põhjus mingit tähtsust. Deflatsiooniprotsessi käik toimub ikka samasuguselt. Ütleme näit. et mingi rahanduspoliitiline võtte- maksevahendite ringe redutseerimine- paneb palli veerema. Selle tulemusena nõudmine hüviste järgi - in terms of money - kahaneb märgatavalt, sest rahahulk, mida on võimalik kulutada kaupade ostmiseks, on nüüd vähem.

Kui nõudmine mõne hüvise järgi lõdveneb, siis kaupmehed annavad vähem tellimisi tootjatele. Tootmine tõmbub kokku ja töölisi vallandatakse. See vähendab rahvuslikku tulu. Tulu vähenemisega kaaneb nõudmise langus kõigi hüviste järgi ja depressioon levib ka majandussüsteemi teistele osadele. Hinnad langevad ja kahjunid muutuvad üldiseks, kuna kulusid (näit. töötasusid) ei saa langetada tavaliselt vajaliku kiirusega. Kaob tasakaal hindade ja tulude vahel. Seejuures teravdab deflatsioonikriisi veelgi asjaolu, et esimeste kriisitunnuste ilmnemisel süvendab tendentsi kahandada latusid ja tellimisi ja ostusid veelgi suuremas summas, kui seda põhjustab tagasimineku müükides.

8) Vrd. G. Haberler, op.cit., lk. 223.

See asjaolu saab uue hinnalanguse põhjustajaks. Keegi ei julge enam investeerida. Raha kogumine sukasäärde suureneb. Ka pangad on sunnitud piirama krediite ja asuma saadavate summade sissenõudmisele, et kassavarude suurendamisega rahuldada paremini raha väljavõtjate nõudeid. Kõik see aitab süvendada divergentsi säästmise ja investeerimise vahel ja häirida kogu tootmisprotsessi. 9)

Olles tutvunud nende aspektitega, tõusetub kohe küsimus, kuidas on üldse võimalik deflatsionistlikku kokkutõmbumisprotsessi tema destruktiivsete mõjudega rakendada sobiva korraldusvõttena konjunktuurpoliitika raamides. Siin tuleb vastuseks kõige pealt tähendada et ka deflatsiooniprotsessil saab olla oma asend kapitalistliku majanduse astmelises arenguprotsessis. Tema on see äike, mis selgitab ja puhastab majandusilma hävitades igasuguse rämpsü ja tolmu, mis esineb üleliigsete spekulatiivsete ja vananenud käitiste näol. Sellega saab teostatud värske ja normaalne õhkkond, mis sisaldab eneses laia tegevusruumi uueks ekspansiooniks tõusenguks. Deflatsiooni asendi täpsamaks selgitamiseks konjunktuurpoliitika raamides, tuleb aga vältimatult lähemalt tutvuda deflatsioonipoliitika eesmärkidega.

9) Vrd. H. Parker Wills and John Chapman, The Economics of Inflation, New-York 1935, lk. 273 ja G. Haberler, op. cit., lk. 224.

III. DEFLATSIOONIPOLIITIKA EESMÄRGID JA TEMA

TEOSTAMISVAHENDID.

1. Deflatsioonipoliitika eesmärgid.

Deflatsioonipoliitikat teostatakse tavaliselt kas otsese rahahulga vähendamise või krediitide piiramise kaudu. Eriti levinud on just viimane menetlus, kusjuures teostavaks organiks on tavaliselt tsentraalpank. Aktiivne deflatsioonipoliitika tsentraalpanga poolt tänapäeva kapitalistlikus majanduses on vastava maa rahvusvahelise maksebilansi ebatasakaalu järelduseks. See ebatasakaal võib tuleneda väliskrediitide tagasitõmbamisest, uue kapitali juurdevoolu lakkamisest ja kodumaise kapitali põgenemisest. Edasi võib ebatasakaal tingitud olla välisturgude kaotamisest. Välisturgude kaotamine, mis sõltub tollide tõusust või muist põhjustist (välisvõistleja tekkimine) on üheks maksebilansi ebasoodsa kujunemise põhjustajaks. Edasi halb lõikus võib vähendada eksporti või nõuda suurendatud importi. Ja üldise sisemaise hinnatase võib olla liig kõrge võrreldes välismaisega kas sisemaise ekspansiooni või välismaise devalvatsiooni või deflatsiooni tõttu. Neid nähtusi loodetakse teatavail juhtumel kõrvaldada aktiivse deflatsioonipoliitikaga. Tugenedes sellele, et eriti ekspordi tagasimineku on tingitud pingest sise- ja välisväärtuse vahel, püütakse teatava maa kaupade võistlusvõimet maailmaturul tõsta selle pinge kõrvaldamisega. Selle pinge kõrvaldamist peetakse võimalikuks vahel devalvatsiooni, vahel deflatsiooni abil. Deflatsioonipoliitika püüab seda eesmärki saavutada siseväärtuse tõstmisega hinnataseme langetamise abil. 10)

Edasi võidakse tahtlikku deflatsioonipoliitikat krediitide kitsendamise näol ajada eesmärgiga, et vältida pikendatud ekspansiooni konsekvantse s.t. et tõusengu ohjendamisega püütakse aegsasti vastu astuda konjunktuuritsüklis järgneva faasi-depressiooni- saabumisele. Siin deflatsioonipoliitika püüab teostada hääbuvat tasakaalu investeerimise ja säästmise vahel. Siinjuures on tähtis, et ei stabiliseeritaks mitte ekspansioonimäära üldiselt, vaid just investeerimise määra.

10) Vrd. G. Haberler, op. cit., lk. 230 ja 248; ja W. Lippens, Das Problem der Währungsstabilisierung, Hamburger Wirtschafts und Sozialwissenschaftliche Schriften, Heft 32, Rostock 1935, lk. 31

11) Vrd. A. Hansen, Monetary Policy in the Upswing i. The Lessons of Monetary Experience, Essays in Honour of Iving Fisher, edited by A. D. Gayer, London 1937, lk. 97 - 98.

Tõusengu tippude ja sellega ka järgneva depressiooni ägeduse vältimine on üldse üks deflatsioonipoliitika, kui ka üldse konjunktuuripoliitika peaülesandeid. Siin tuleb aga silmas pidada, et tõusengul on suur tähtsus majanduslikus arengus ja me võime teda pildurda ainult ulatuses, mis ületab normaalse arengu treneli. Liigne konjunktuuripoliitiline majandusliku arengu reguleerimine tendeerib külmama kõik vananenut staatilise olemuse ja preserveerib elemendid, mida kõrvaldaks majandusorganismi küljest edu terav nuga, mida näitab meile ka kogu ^{100%} tellerimise ajalugu. Seetõttu on tähtis, et deflatsioonipoliitika ei ületaks teatud piire, mis ettekirjutatud normaalse majandusliku arengu trendi poolt. Ühtlasi näitab see, et me ei saa põgeneda konfliktist edu ja kindluse vahel.¹²⁾

Tuleb silmas pidada, et aktiivne deflatsioonipoliitika on ainult siis õigustatud, kui on tegemist tõsisema (krediidi-) inflatsiooniga vastasel korral võib ta esile kutsuda majanduses teravaid häireid nagu seda on näidanud deflatsioonipoliitika ajalugu. Eriti lubamatuks tuleb pidada deflatsioonistlike korraldusvõtete rakendamist ajal, mil automaatne deflatsioon on juba isegi saabunud.¹³⁾

Kõige enam kasutatakse deflatsiooni valuutaväärtusetustumise seistamiseks või vääringu stabiliseerimiseks. Temas nähakse abi inflatsiooni ja sellest tulenevate majanduselu häirete vastu. Seetõttu võib ka täie õigusega väita, et deflatsioon on enne kõike vääringupoliitiline küsimus ja tema teostamise küsimus kerkib päevakorda kui vääring on korrast ära, kui ta on läbi elanud mitmesuguseid vapustusi. Olenedes sellest näevadki mitmed autorid deflatsioonis just väärtusetustunud rahaühiku väärtuse teostamist või üldisemalt rahaühiku väärtuse tõstmist.¹⁴⁾

12) Vrd. A.Hansen, op.cit., lk 37 - 38 ja L.V.Mises, Goldwertstabilisierung und Konjunkturpolitik 1928, lk.67

13) Vrd. R.G.Hawtrey, The Credit Deadlock, i. The Lessons of Monetary Experience, Essays in Honour of Jwing Fisher, edited by A.D. Gayer, London 1937, lk. 141 - 142 ja L.V.Mises, op.cit., lk. 67

14) R.G.Hawtrey, Monetary Reconstruction, London 1923, lk. 53.

2. Deflatsioonipoliitika teostamisvahendid.

Nagu me nägime on deflatsioonipoliitika restriktiooni poliitika. Ta kitsendab mitmeladsete kaugemate eesmärkide huvides maksevahendite ringet ja langetab sellega üldist hinnataset.

Deflatsiooni teostamisel tulevad arvesse peamiselt kaks vahendit, mida samaaegselt tuleb rakendada, kui tahetakse, et restriktioonipoliitika laiuks täie mõjuvuseni. Tähtsamaks ja mõjuvamaks vahendiks on krediitipoliitika. Tsentraalpank koos teiste krediiti andvate asutistega kõrgendab diskontomäära ja kasvikumäärasid sellises ulatuses üle selle määra, mis vastaks tõelisele kapitali napusele (resp. saadavusele), et see krediitkitsendus kaasutaks enesega märgatavat reduktsiooni rahva ostujõus s.t. püütakse hävitada nominaalset ostujõudu. Selle korraldusvõtte otseseks efektiks on kaupmeeste ärahirmutamine hüviste varude hoidmisest laenatud rahaga. Kaupmehed hakkavad kahandama varusid kahel teel. Nad püüavad kiirustada müüke ja seepärast langetavad hindu. Edasi annavad nad tootjatele vähem tellimisi tagavarade täiendamiseks. Tulemuseks on hindade langus ja toodangu vähendamine. Järelduv kasumi langus töötuse suurenemise ja töötasude reduktsioon kutsuvad esile tulu languse, mida sooviti. 15) Siin tõusetub küsimus, milleks soovida tulu vähendamist. Sellele tuleb vastata, et tulu vähenemine on vajalik selleks et lõpetada inflatsiooni ja vähendada investeeringuid s.t. et tasakaalustada säästmist investeerimisega ja et vältida järgnevat kriisi või pehmeneda selle ägedust või selleks, et stabiliseerida rahakurssi ja teostada normaalset majanduslikku olundit.

Hinnataseme langetamiseks ja tulu vähendamiseks ei piisa siiski üksnes krediitipoliitilistest korraldusvõtetest. Krediitipoliitilisi korraldusvõtteid tuleb paratamatult täiendada finantspoliitiliste - maksenduspoliitiliste - korraldusvõtetega, kui tahetakse et deflatsioonipoliitika oleks edukas. Maksud peavad ära tõmbama ülemäärased kasumid või suurema osa neist, kui tahetakse et tõuseng oleks mõõdukas. Kui eesmärgiks on rahakursi stabiliseerimine ja inflatsiooni vastu võitlemine, siis tulevad maksud nii kõrgele kruvida või riik peab nii suuri siselaenusid teostama, et neist saabuval sissetulekul tema väljaminekul kaugelt ületaks, mis võimaldaks tal ülejäägi näol vastava ostujõu summat ringest kõrvaldada

15) H. Worbs, Deflation oder Devaluation, Greifswelder Staatswissenschaftliche Abhandlungen herausgegeben von W. Ed. Biermann, W. Kähler und K. Muhs, No 28, Greifswald 1926, lk. 31.

Nimelt teatud juhtudel võib esineda nähtus, et ostud lähevad tagasi veel suuremal määral, kui seda õigustaks tulu langus. See nähtus, mis avaldab teravat survet hindadele, on tingitud asjaolust, et valitsuse deflatsioonipoliitikale järgnevat hinnalangust ootama jäädes, tarbijad püüavad oma ostusid võimalikult edasi lükata. Nad loodavad, et tulevikus saab osta veelgi odavamalt ja püüavad seetõttu rahakulutamist võimalikult pidurdada, mille tõttu käibiv rahahulk veelgi väheneb.¹⁹⁾

Üldiselt konjunktuuripoliitilisest aspektist vaadelduna deflatsioonipoliitika peab tõusengut pidurdades vähendama järgneva depressiooni sügavust. Tõusengu perioodile iseloomustava passiivse kaubandusbilansi asemele peab astuma juba aegsasti aktiivne kaubandusbilanss. Selleks peab eksport suurenema. Ekspordi suurenemine on aga siiski ainult siis võimalik, kui hinnataseme langus on suurem kui rahaväärtuse s.t. vekslikursside tõus. Tihti aga tõuseb rahakurss kiiremini kui toimub hindade langus, mis mõjustab väljaveotööstuste tegevust ebasoodsalt.

Valuutapoliitiliselt vaadelduna kujutab deflatsioon enesest endise hinnataseme (st. hinnataseme, mis valitses enne inflatsiooni) taastamist. On deflatsioonipoliitika edukas s.t. õnnestub deflatoorsete korraldusvõtetega hinnataset langetada, siis peab see ilmema vekslikursi tõusus. Vekslikursitõusu tendentse võib seejuures tugevdada sekkumistega deviisiturul. Deviiside pakkumist oma valuutas on võimalik kunstlikult vähendada. Samuti saab viima forsseerimisega nõudmist oma valuuta järgi tõsta, mis järeldub peagi vekslikursi tõusus. Ka deviisispekulatsioon võib mõjuda vekslikurssi tõstvalt. Kui valitsus deklareerib, et ta taotleb tagasipöördumist vanale hinnatasemele ja tegutseb ka järjekindlalt vastavalt sellele, siis leiab valitsuse deflatsioonipoliitika toetust terminspekulatsiooni tehingutest, nagu seda on näidanud kogemused. Lisaks sellele, viib ka ootus, et teatav maa oma valuutat peatselt stabiliseerib pea alti selleni, et äriline kapitalivool toimub vastavasse maasse ja laseb selle maa valuutal tõusta. Sellega kaob esinenud inflatsioonimeeleolu, raha ringekiirus langeb ja kogu äritegevus pöördub ülepingest normaalsesse olundisse tagasi. Hinnad langevad, tootmine väheneb ja töötus suureneb. Osa mitte kasustatud rahahulgast tuleb siis ära tommata ja hävitada.

19) Vrd. G. Cassel, das Geldwesen nach 1914, Schriften des Weltwirtschaftsinstituts der Handelshochschule Leipzig, Band I, Leipzig 1925, lk. 192.

Selline spontaanne deflatsioon kaasneb tavaliselt iga stabiliseerimisega, olles tõhusaks toeks valitsuse deflatsioonipoliitikale. Kirjanduses tähistatakse sellist spontaanset deflatsiooni stabiliseerimiskriisi nimega. 20) Siiski ei asetse valuutapoliitilise deflatsiooni juures peardhk mitte deviisipoliitilisel korraldusvõtetel, vaid korraldusvõtetel, mis teostatakse raha siseväärtuse resp. hinna- ja töötasu taseme mõjustamiseks. Jäävad need tagajärjetuks, siis on ka parissestitutsioonile suunatud valuutapoliitika määratud ebaõnnestumisele. Ka suurim deviisifond ei suuda kestvalt kindlustada anormaalset kõrget vekselikurssi. Seda on mitmel korral küllaltki ilmekalt näidanud deflatsioonipoliitika kogemused. 21)

Igal juhul kui deflatsiooni teostamine on otsustatud siis peab see võimalikult kiiresti toimuma - ühe haardega kuni kavatsatud tasemeni. Aeglane deflatsioon on võimatu kui ei taheta majanduskehal verest lasta tühjaks joosta. Niipea kui deflatsioonipoliitika programm on koostatud ja pangapoliitilised vahendid selle teostamiseks rakendamist leidnud, peab järgnema võimas hinnalangus. Vastasel korral kaasuvad deflatsioonipoliitikaga rasked kriisid. On ju teada, et toodang ei hakka enne tõusma, ja majandus elustuma, kui on teada et hinnad enam ei lange. Seetõttu ei lakka depressioon ka siis veel täielikult, kui hinnalangus kergendustega ja soodustustega krediidipoliitikas on seistatud. Majanduse elustumine hakkab toimuma alles siis, kui usaldus valuutasse on täiel määral jalule seatud s.t. kui majandus on julge, et katseid hinnataseme vägivaldseks allasurumiseks enam ei korrata. Parim abinõu selleks on eriti kuldvaluutale tagasipöördumise korral keskpanga deklaratsioon, et ta on valmis ümber vahetama käibelolevaid sisemaksevahendeid kulla või kulddeviiside vastu. Alles vääringu stabiliseerimine loob kindla aluse hinnalangetamiskorraldusvõtetele, muidu on aga deflatsioon võidujooksmine oma varjuga. 22)

20) Vrd. H. Worbs, op. cit., lk. 32-33 ja W. VolWassen, Währung, Wirtschaft und Aussenhandel, i. Neue Deutsche Forschungen, abteilung Nationalökonomie, Herausgegeben von Erwin Wiskemann, Band 22/5, Berlin 1935, lk. 47.

21) H. Worbs, op. cit., lk. 33.

22) Vrd. W. Lippens, op. cit., lk. 160.

IV. DEFLATSIOONIPOLIITIKA RAKENDAMISE MÕJUDEST

MAJANDUSELULE.

1. Tšehhoslovakkias.

Tegelikke deflatsioonipoliitika tulemusi on kerge jälgida just vääringu- (resp. valuuta) poliitilisel alal, kuna siin on tehtud deflatsioonipoliitika alal kõige rohkem katseid. Ja seda seepärast, et mitmesugustel põhjustel eriti aga hädaolundi korral elab vääring sagedasti üle vapustusi, millega kaasnevad ka vapustused majanduselus. Hädaolundi (sõja) möödumisel asutakse eelkõige vääringu korrastamisele, et sellega luua majandusele jälle normaalseid arengutingimusi. Vääringu korrastamise püüded ilmnesid kohe ka maailmasõja möödumisel. Pärast maailmasõda püüdis esimesena sihikindla deflatsioonipoliitikaga luua omale aluseid iseseisvaks vääringuks Tšehhoslovakkia. Siin taheti märgatava pangatähtede reduktsiooniga endisest monarhiast päritud inflatsiooni ühe hoobiga kõrvaldada ja tšehhi krooni kurssi kullaga parri hoida ilma pangatähti kulla vastu ümber vahetamata, tarvitades sealjuures deviisi- ja diskontopoliitika kaasabi. Rakendatavad korraldusvõtteid pidid hinnataset langetama, eksporti edendama ja Tšehhi krooni kurssi tõstma. Deflatsioonipoliitika tegelik teostamine toimus 25. veebr. 1919 antud seaduse alusel, mis nõudis 12 päeva jooksul kõigi Tšehhoslovakkia maaalal tsirkuleerivate kroontähtede esitamist tembeldamiseks, seejuures kuulus pool tembeldamisele tulnud tähtedest ärakorjamisele, mille eest omanikele vastu anti tsertifikaate, mis pidid võimaldama tulevaste maksude tasumist. Vääringu saneerimisega käisid käsikäs ka riigimajapidamise konsolideerimise katsed. Austria-Ungari panga asemele omistati tähtpanga õigused. Pangatähtede fundeerimiseks katsus riik kõike väärismetalli, kogu välismaiste maksevahendite omandit ja kõiki nõudmisi välismaa vastu oma kätte tõmmata sisse laenu pealepanemisega, kusjuures resultaات jäi siiski väga vähe ütlevaks. Suudeti kokku tõmmata vaid osa loodetavast kulla ja kuldnõudmiste kogusest.²³⁾

23) Vrd. H. Worbs, op.cit., lk.62 - 64.

10.aprillil lõppesid ümberkorraldused. Väeringühikuks sai Tšehhoslovakkia kroon (Kr.) piiramatu ja eksklusiivse maksejõuga. Tembeldatud pangatähed tähistati riigipangatähtedeks. Pangatähtede käivet võis suurendada ainult pangapärase katte olemasolul.

Arvukaist rakendatud korraldusvõtetest hoolimata Tšehho - slovakkias ei suudetud deflatsiooni loodetud kujul teostada. Nii juba pangatähtede kokkutõmbamine ulatus ainult 20%-le loodetud 50% asemel. Selletõttu oli ka deflatsiooni mõju Tšehhi krooni siseväärtusele väga väike ja ainult osalt täitus hinnataseme langetamise lootus. Tembeldamise päevadel tõusid hinnad fantastiliselt, kuna kõik tahtsid äraandmiskohustusest võimalikult vähendada kaupade ostuga. Siis küll langesid hinnad, kuid tõusid jälle uuesti, millele järgnes ka vastav palkade tõus. See oli tingitud ühelt poolt arvatavasti rahakäibe kiiruse suurenemisest - rahvas ei võtnud sõjalaenu vastu ja hoidis raha sukasääres, hiljem tõi aga selle jälle liiklusesse - ja teiselt poolt inflatsioonilise rahaloomispoliitikast (lombardkrediidi tohutust laienemisest). Nii jäi efektiivne raha tsirkulatsioon vähemalt sama suureks kui ennemgi ja seetõttu ei saanud ka siseväärtus Tšehhi krooni välisväärtusele mingit mõju avaldada s.t.ta ei suutnud kujuneda vekslikurssi tõstvaks teguriks.

Tõsi küll tembeldatud kroonikurss paranes algul ca 14% võrreldes tembeldamata kroonikursiga, siis aga langes aasta pärast eeltoodud põhjusil kaugelt alla enne vääringute lahutamise aegset kursi. See näitab selgesti edu piiratust. Edu oli ainult mööduva mõjuga. Kestvalt ei suudetud saabunud edu kinnitada. On põhjust arvata, et ainult vääringute lahutamine oli kursi tõusu põhjustajaks, mitte aga saneerimise katsed. Tsehho-Slovakkia pakub head näidet ses suhtes, et ainult vahenditu maksevahendite taandamisega, ilma energilise diskontopoliitika toetuseta, ei suudeta hinnataset küllaldaselt mõjustada, et sellest loota tõsist mõju ka vekslikursile. Nii ebaõnnestus Tsehho-Slovakkias püstitatud eesmärgi saavutamine (vekslikursi tõstmine). Seetõttu püüti 1922.a. püstitatud eesmärki saavutada teisel teel, nimelt välislaenude abil, mis aga ainult osaliselt õnnestus, kuna vekslikursi tõus polnud seesmiselt õigustatud. Pealegi tõi see katse enesega kaasa valusa kriisi tööstuses toimunud hindade ja töötasude languse tõttu. Seetõttu tuleb ka Tsehho-Slovakkias toimunud deflatsiooni pidada majanduslikust vaatepunktist väärsammuks. Alguses tõusva kroonikursi tulemusena pidurdus eksport, kaubapakumine sismaal tõusis ja hinnad langesid alla omakulusid (töötasud ei langedud küllaldase kiirusega), mille tõttu tuli ette arvukalt tootmise ristamisjuhte. Palju exines ka konkursiavamisi. Töötus suurenes ulatuslikult. Eksport kahanes kolmandiku võrra, import aga veelgi rohkem. Nii ületas deflatsiooni teostamisel tehtud jõukulutus määrgatavalt ka valuutapoliitilisel alal saavutatud tulemused. 24)

2. Inglismaal.

Inglismaal kerkis deflatsiooni küsimus üles 1917.a. Deflatsiooniga taheti vastu astuda järjest ulatuslikumaks muutuvale inflatsioonile. Inflatsiooni teeale ajas Inglismaad nagu teisägi maid tohutuid ressursse nõudev sõda. Inflatsiooniga kaasnes rahaväärtuse langus, mis ulatus kuni 50% -ni.

Rahaväärtuse langusele aitas tõhusalt kaasa Inglise Panga loobumine müntide ümbervahetusest kulla vastu s.t. taganemine kullaaluselt. 25)

24) Vrd. H. Worbs, op.cit., lk. 64 - 66 ja 88

25) Seaduslikult siiski kulla aluselt eiloobutud, kehtima pandi ainult kulla ekspordi keeld (1920.a.) varaameti loata. Tegelikult aga maksevahendeid kulla vastu seadusliku vormi puudumisest hoolimata ei vahetatud.

Inflatsioonitõttu valitses kogu tööstuselus ebaterve õhkkond ja ebanormaalne laiumistung. Eriti laenutamise kasvavas laiumises (s.t. rahaloomises, krediidi inflatsioonis) nähti ähvardavat hädaohtu, mis ohustavat Inglise Panga kullavarusid ja tegevat võimatuks pangatähte de lunastamise. Edasi kardeti, et inflatsioon kõigutab Inglise valitsevat asendit maailmakaubanduses. Seetõttu ka 1917.a. kokku kutsutud Cunliffe Committee soovitas tekkinud ohtudest ülesaamiseks ja uue usalduse tekitamiseks naelsterlingu vastu tagasi pöörduda kullaalusele ja asuda otsekohe tõelisele kuldvääringule vajalike aluste loomisele. - Seega kandis deflatsionistlike korraldusvõtete rakendamine Inglismaal täiesti konjunktuuripoliitilist ilmet. ²⁵⁾

Kohe ei peetud siiski aga naela täielikku stabiliseerimist s.t. kullaalusele tagasiminekut võimalikuks, kuna Inglise Panga kullareservid olid piiratud. Seetõttu otsustati üleminekuajaks võtta tarvitusele kuldtoomvääring ümbervahetatamatute pangatähtega ja kulla keskendamise Inglise Panga juurde. Inglise Pank sealjuures ei tohtinud diskontomäära kõrgendada, et vältida kullavoolu välismaale. ²⁶⁾

Naela endist väärtust loodeti teostada inflatsiooniallikate kõrvaldamisega s.t. büdzeti tasakaalustamisega ja hõljuva võla kustutamisega, mis kujutas enesest kestvaid inflatsioonitõttu. Samuti peeti vajalikuks ülemääraste krediitide andmise lõpetamist energilise restriksiooni- ja diskontopoliitikaga.

Esimese sammuna stabiliseerimispoliitika teostamisel tulebki tähistada eelarve tasakaalustamise püüet. Eelarvet püüti tasakaalustada ja riigivõlgu stabiliseerida suurendatud maksukoorma abil saavutatud sissetulekutega. See tee osutus küllaltki efektiivseks, kuna juba 1920/21 eelarveaastaks büdzet oli tasakaalustatud. Ülejääke kasustati riigivõlgade kustutamiseks. Lühiajalised kohustused suurendati pikaajalisteks ja maksutähtajad jaotati pikale ajale. Seega oli kõrvaldatud edasise inflatsioonioht; rahakursi tõstmiseks oli aga vaja edasisi korraldusvõtteid.

Vastavalt sellele hakati naela siseväärtuste tõstmiseks ja hinnataseme langetamiseks rakendada energilisi restriksioonipoliitilisi võtteid. Kitsendati algul pangatähtede käivet ja hiljem eelneva võtte mitte küllaldaseks osutumise puhul tõstis Inglise Pank 1920.a. aprillis diskontomäära 6% -lt 7% -le.

26) Vrd. F.E. Gregory, Die Britischen Währungsreformen der Nachkriegszeit und ihre Einwirkung auf die Wirtschaft. Weltwirtschaftliche Gesellschaft zu Münster i.W. Heft 20, Leipzig 1929, lk. 8-13 ja H. Worbs, op.cit. lk. 67-69.

Sellega kaasuv krediidi kitsendamine tõi kaasa märgatava hinnatase-
me languse kui ka maksevahendite arvu vähenemise. Hinnalangus see-
juures oli märgatavalt suurem kui rahakäibe kitsendamine. See kin-
nitab asjaolu, et diskontomäära tõstmine on palju mõjuvam vahend kui
vahenditu rahahulga vähendamine paberraha reduktsiooniga. Hinnata-
seme langevat tendentsi tugevdati veel suurte sõjamaterjalide ko-
guste müügiga üliodavate hindadega. Seetõttu langesid ka hinnad.
teatava ajavahemiku kiiremini kui töötasud, mis kutsus esile terava
kriisi 1926. aastal. Tootmistegevuse elavdamiseks hakkas Inglise
Pank 1921. a. septembris aeglaselt diskontomäära langetama. Seda ol-
di hoitud juba küllalt kaua 7% peal täie mõjuvuse saavutamiseks.
Pealegi oli naelakurss juba küllalt kosunud. Selleks oli tõhusat
kaasabi peale otseste krediidipoliitiliste ootete osutanud veel
Inglismaa võlgade konsolideerimine Ameerika Ühendriigile. Vastava
kokkuleppe põhjal pidi võlgade tasumine Ühendriigile toimuma 62. a
jooksul. Endist pariteeti dollariga siiski ei saavutatud, kuna Ameer-
rika pangad matkisid mõni nädal hiljem Inglismaal toimunud diskon-
tomäära tõstmist, millega suudeti dollari ostujõudu säilitada ja nii
üles saada inflatsiooni ohtudest, mida enesega kaasa tõi suurte kulla-
tagavarade kuhjumine Ameerikasse. 27)

1923. a. suur kapitalimaksu eelnõu aitas naelakursi jälle hal-
vendada, kuna naeltest püüti lahti saada. Saksa reparatsioonimaksude
korraldamine ja üldine vääringute saneerimise kavatsus kutsus esile
jällegi paranemise. Seda paranemise tendentsi tõhustas tunduvalt
spekulatsioon. Kursitõusu lootuses hakati omakorda nüüd dollareid
naelteks vahetama, mille tõttu nõudmine naelte järgi tõusis. -
See on nähtus, mis pea alati deflatsiooni deklaratsiooni puhul spon-
taanselt viib kursi tõusule ja aitab nii märgatavalt valitsust tema
eesmärkide saavutamisel. 28)

1925. a. oli üleminekuaeg lõpule jõudnud. Tuli teha otsus kas
pöörduda kullastandardi juurde tagasi või mitte, kuna nüüd lõppes
1920. a. antud seaduse tähtaeg, mis keelas kulla ekspordi varaameti
loata. Valiti kullastandardile tagasipöördumise tee, lõpliku stabi-
liseerimise tee, mis võimaldas seaduse pikendamisest loobuda. See
tähendab, et taheti jälle ajada deflatsiooni poliitikat, hoolimata
sellest, et paljud juhtisid tähelepanu uuele depressiooniohule.

Nii Keynes'i grupp kui ka suur briti töösturite liit - Federation
of British Industries - avaldasid kahtlust, et kas on üldse kasulik
kuldstandardile tagasi pöörduda teadmatuses kas ka teised seda tee-
vad.

27) Vrd. H. Worbs, op. cit., lk. 69 - 72

28) Vrd. W. Volwassen, op. cit., lk. 47.

On ju teada, et selline poliitika toob enesega kaasa küllaltki teravaid häireid kui ka aktiivset krediitdikitsendust, mis paratamatult tööstuse arengut, eriti aga eksportkaubandust kahjustab. 29)

Seetõttu oli ka 1925. a. stabiliseerimine finantsilma võit tööstuse üle. Keegi ei kaalunud võimalust, kas ei oleks parem küsimust nii lahendada, et pöördutakse küll kuldvääringu juurde tagasi, aga dollarikursi juures, mis allpool ennemaailmasõjaaegset pariteeti seisaks, nii et vääringut mitte turukursiga, vaid alla turukursi oleks stabiliseeritud (devalvatsioon). Et seda lahendust ei valitud ei tule kirjutada mitte ainult finantsmaailma konservatiivse vaimu arvele (ennemaailmasõjaaegset olundit vaadati normina ja praegust ebanormaalsena). Siin etendas tähtsamat osa kaalutlus, et devalvatsioon Londoni rahvusvahelisi finantstehinguid kestvalt kahjustaks võistluses Ameerikaga ja seepärast valiti deflatsioonit tee. 30)

Kullaalusele tagasipöördumine pidi täiel määral jalule seadma Status quo. Kuldvääring ei taostatud aga enam mitte absoluutse kuldvääringu, vaid kulduumvääringu kujul s.t. et kuld on maksevahendiks välismaal, paber sisemaal. Raha ei vahetatud enam kulla vastu, kuid Inglise Pank pidi kulda müüma. Kuldvääringule tagasipöördumine ei taastanud siiski otsekohe kullapariteeti kuldvääringu maadega, mille tõttu hakati makseid kullas õiendama. Selle tulemusena oli suur kullaeksport. Algav kogu maailmast kõrgelt puudutav majanduskriis ja kapitalinihked Ameerikas aitasid siiski restaureerida status quo. 31)

Eeltoodust nähtub, et rahanduspoliitiliselt Inglise stabiliseerimispoliitika viis loodetud tulemusile. Ta taastas usalduse naelsterlingusse ja aitas Inglismaal säilitada tema koha finantsmaailmas. Meid huvitab aga ka kui võrd otstarbekaks tuleb Inglismaal pikema aja jooksul aetud deflatsioonipoliitikat pidada üldisest konjunktuurpoliitilisest seisukohast s.t. millist mõju avaldas stabiliseerimine majanduse arengule. Selles küsimuses on asjatundjate arvamused lahkuminevad. Nagu me juba nägime Keynes, Stamp jt. pidasid kuldvääringu taastamist kahjulikuks majanduse arengule ja elu näitas, et neil mitmes punktis oli õigus. Vääringupoliitilise eduga käis kaasas terav deflatsioonikriis. Raskused toorainete tööstuses, laevaehituses ja osalt ka tekstiilitööstuses olid küllaltki pahaiseloomulised. Ka ulatuslik riiklik toetuspoliitika (mäekae- vanduste, suhkrutööstuse, laevaehituse abistamiseks) ja protektsio-

29) Vrd. T. E. Gregory, op.cit., lk. 12

30) Vrd. Ibid

31) Vrd. H. Worbs, op.cit., lk.

nistlik tollipoliitika, mis pidi laevandama deflatsionistlike nähtuste kui ka inflatsioonimaade valuutadumpingu pahemuslikke tulemusi ei osutunud kuigi tõhusaks abistajaks ja nii sattus Inglise majandus veel 1926.a. erakordselt tõsise minemi ja toodangu kohandamise probleemi ees. Seejuures kuldvääringu taastamisega kaasunud minemi märgatava vähenemise kirjutab Keynes ainuüksi stabiliseerimispoliitika arvele. Ta väitis, et mittetäielik kokkukõla valuuta ostujõu ja seesmise hinnataseme vahel briti eksporti tõkestas ja importi edendas. Seda väidet kinnitab asjaolu, et eksporttööstus varustas kõige esmalt, kuna nemad pidid tõusva naela välisväärtuse juures oma võistlusvõime säilitamiseks kõige ennem hindu langetama. Hinnad ei suutnud aga nii kiiresti langeda kui naela välisväärtus tõusis, mis vähendas tuntavalt väliskaubandust, mida isegi juba oli halvanud teiste maade valuutade langev tendents (valuutadumping). 32)

Hindade kooskõlalist langust naela välisväärtuse tõusuga tõkestas peamiselt just töötasude paindumatus. Kuigi on selge, et samasuguse hinna- ja töötasutaseme langetamise juures tööliskonna olund ei halvene, sest reaaltasud jäävad endiseks. Siis pole sellega veel välja lülitatud võimalus üksikute gruppide või tööliste kõrgemateks või madalamateks reaaltasudeks. Langevate reaaltasude võimaluse instinktiivne antitsipatsioon tööliste poolt kujutabki enesest tasude painduvuse erivust võrreldes teiste hindadega. Töötasude endiseks jäämine halvab deflatsioonipoliitika edukust. Inglismaal esines aga teatavalt perioodidel isegi selline nähtus, et töötasud ja ka hinnad naela välisväärtuse tõusust hoolimata veelgi tõusid. Siin eriti hindade tõusule aitasid kaasa mitmed deflatsioonipoliitika eesmärkidele vastutöötavad fenomenid. Seetõttu samal ajal kui Inglise naela kurs tõusis \$ 4,29 pealt (märtsis 1924) 4.69 peale (detsembril 1924) tõusis nädalatasude indeks kullas arvatult 155 pealt 173-le ja elatismaksuse indeks (mis sõltub hinnataseme kõrgusest) 157 pealt 174-le. 1925.a. esimesel veerandil tõusid kuld-töötasud 177 pealt 180-le, kuid elatusmaksumus (seega hindadetase) juba langes 5 punkti võrra. Selle tulemusena reaaltasud suurenesid ca 3% võrra. Tõusva kursi tulemuseks oli seega inglise töö kallinemine välismaalt vaadatuna, kuna kurss tõusis tasusid langetamata. Inglise tootangu kuldkulud (s.t. kulud kullas arvestatult) kasvasid 1924.a. juunist kuni 1925.a. detsembrini 10% võrra - ja see kulude tõus toimus ajal, mil teiste maade tootmiskulud kullas mitte ei tõusnud, vaid ennem langesid. Kõik see vähendas Inglise tööstuse võitlusvõimet maailmaturul.

32) Vrd. W. Volwassen, op.cit., lk. 57 ja H. Worbs, op.cit., lk. 89 - 90.

Turgude säilitamiseks tuli paratamatult langetada hindu. Kuna aga kulusid s.t.töötasusid ei saanud tööliste vastuseisu tõttu langetada, siis pidi hindade langetamine toimuma kasumi arvel, mille tulemusena paljud Inglise tööstused töötasid aastate(jooksul) kaupa kahjumiga. Normaalne kapitaliakumulatsioon, mis on kapitalistlikus majanduses vajalik tootmise jätkamiseks ei saanud toimuda ja rahva heaolu langeks tootmistegevuse kahanemise tulemusena oli tohutult suur. Tõusvate omakulude juures peavad ju piirtootjad ³³⁾ tootmisest lahku- ma, kui nende finantsiline konstitutsioon pole küllalt tugev tootmise jätkamiseks ka alla omakulusid. Tootmise vähenemine viib muidugi tõusvale töötusele ³⁴⁾ ja langevale produktiivsusele (püsiv kulude koorem suureneb). Kompenseerida saab neid deflatsiooni mõjusid sel juhul ainult ratsionaliseerimisega, mis tõstaks tööproduktiivsust. See võtab aga aega. Pealegi suurendab ratsionaliseerimine kapitalistlikus majanduses ka töötust teatavaks ajaks, kuigi see töötuse tõus on tavaliselt ajutise iseloomuga. ³⁵⁾

Tööstuse olundi ebasoodus kujunemine mõjustas viima vähenemise kaudu pahemuslikult ka maksebilansi. Nii viima väärtus kui ka kogus vähenes tuntavalt, kuna toom (import) tunduvalt (40% võrra) tõusis. Viimast on ikka oodata kui oma raha väärtus välismaal tõuseb. Kaubandusbilansi passiivsus oli tohutult suur. Suur Britannial kui kapitali eksportival maal omab suurt tähtsust asjaolu, et maksebilans osutuks teiste sissetulekute (intressid välismaile investeeritud kapitalidelt) abil aktiivseks, nii et aktiivsaldot saaks kasutada pidevalt uute väliskapitali emisjonide finantsseerimiseks Londoni rahaturul.

On kindel, et selle saldo esinemine 1925 ja 1926 a. oli küsitav. Kapitaliemisjonide finantseerimine sai toimuda vaid välismaalaste tunduva osavõtuga avalike laenude ülevõtul. Võõra raha juurdevoolamist soodustas väike valuutariisiko, mida Inglismaa vääring nautis kuldstandardi taastamisega. Nii tugevdas tagasipöördumine kuldvääringule peale kaasatoodud pahede siiski ka Londoni seisundit rahvusvahelise rahanduskeskusena. ³⁶⁾

33) Tootjad, kelle kulud ja riisikopreemia saavad vaid hädapäraselt kaetud turuhinnas. Turuhinna langus sunnib neid tootmist lõpetama.

34) Inglismaal töötus suurenes 1924 a. keskelt 1925. a. lõpuni 9,8%-lt 12,1%-le kogu kindlustatud rahva hulgast. Seejuures tootang vähenes ja töötus suurenes iseäranis neis tööstusharudes, kus töökulud suurt osa etendavad (mäetööstus, laevaehitus).

35) Vrd. J.M. Keynes, Vom Gelde, München und Leipzig 1932, lk. 445 ja T.E. Gregory, op.cit., lk. 10, 13-14, 16-17.

36) Vrd. T.E. Gregory, op.cit., lk. 18 - 19.

Lõppeks ei saa jätta ka nimetamata, et deflatsioon suurendas tunduvalt riigivõlgade koormat. Samal ajal kui Saksal, Austrial, Venemaal ja Prantsusmaal õnnestus end tänu inflatsioonile riigivõlgadest peagu vabastada tabas Inglismaad raskesti võlgade kustutus- ja kasvikoorem. Võlgade koorem tõusis peagu 50% võrra ja kindlustas töötuse aastakümneks, ütles Keyres. 43% riigi eelarvest läks võlgade tasumiseks. Maksudega tõmmati produktiivsest tegevusest tohutuid summasid õieti mitte millekski. Maksukoorma suurenemine sundis maksumaksjaid investeerima oma kapitale välismaisesse, mis omakord tõkestas Inglise majanduse arengut. 37)

Niipalju eitavast suhtumisest Inglismaal teostatud deflatsioonis. Sellele tuleb vastastada seisukohta, mille esindajaks on G. Cassel. Cassel on arvamusel, et Inglismaal toimunud deflatsioon ei saanud olla kõige eelpooltoodud deflatsiooni teostamisega samaaegselt ilmnenud pahede (suurenenud töötuse ja stoppava tootmistegevuse) põhjustajaks, kuna üldine hinnataseme kohanemine kuldvääringuga toimus küllaltki kiiresti langedes koguni madalamale, kui see vajalik oli. Seetõttu ei saanud ka deflatsioon olla töötuse põhjendajaks. Töötuse põhjusi tuleb palju tõenäolisemalt otsida Inglise töötuse puudulikus kohanemisevõimes tehniliste ja organisatoorsete edusammudega ja tootmise kohandamatuses uue turuolundiga. Baldwin'i subventsioonipoliitika röövis inglise tööstuselt tema painduvuse, mis oli tervele maailmale õnnetuseks, kuna ta kutsus esile rohkesti järeletegijaid. 38)

Casseli arvamus on kindlast õige selles, et deflatsioon ainuüksi ei saanud olla kirjeldatud pahemuste tekitajaks, kuid nagu eeltoodust selgub etendas siiski ka deflatsioon teatavat osa nende nähtuste esilekutsumisel. Täiesti kindlat otsust selle kohta kas deflatsiooni poliitika abil saavutatud finantspoliitiline võit kaalus üles saanud majanduselu häired või mitte, pole siiski võimalik anda, kuigi tuleb märkida, et enamik asjatundjaid peab Inglise 1925. a. deflatsiooni poliitikat ebaotstarbekaks.

3. R o o t s i s .

Ka Rootsis kerkis pärast maailmasõda päevakorda deflatsiooni küsimus, et vältida edasist vääringu halvenemist. Vääringu halvustamise põhjuseks Rootsis oli riigifinantside ja tööstuse suurenev kapitali tarvidus, mida püüti rahuldada lisandostujõu loomisega (krediidi inflatsioon).

37) W. Volwassen, op. cit., lk. 52

38) Vrd. G. Cassel, Das ökonomische Anpassungsproblem, General-Anzeiger Stettin vom 25. II. 1926.

Krediidiinflatsioon soodustas eriti asjaolu, et sõja ajal toimus suur kulla juurdevool sõdivaist riigest neutraalsesse riigesse ja nende hulgas ka Rootsi. Selle tulemusena hinnad tõusid. Et kulla juurdevoolu ja Rootsi Riigipanga kullavarude rohkenemist ning edasist hindade tõusu vältida pandi kehtima kullasulg s.t. tühistati Riigipanga kullaostmise kohustus. See asjaolu iseenesest tähendas juba teataval määral kulla aluselt lahkumist, kusjuures siiski vääringu liikumist allapoole tõkestas kullaväärtus. Sellest korraldusvõttest hoolimata kahekordistusid hinnad. Selle põhjuseks oli peamiselt väär diskontopoliitika. Olundile ei vastanud sugugi toimeaegne madal diskontomäär, mis kutsus esile kunstliku kõrgkonjunkturi ja aitas kaasa ebanormaalsele krediidiandumisele välismaisesse. Hinnatõuke pidurdamiseks hakati täpselt reguleerima krediidiandmist välismaadele. Sisemaist krediidiinõudlust hakati reguleerima krediidikitsendustega. See pidi kaasa aitama vana kullapariteedi taastamiseks dollariga olles üheks oluliseks osaks koostatud deflatsiooni kavas. Kapitaliratsioneerimine jäi aga mõjutuks ja hinnad hakkasid peale väikest languseperioodi uuesti tõusma. Veebruaris 1920.a. noteeriti dollarit 5.40 kr. ja seda pariteedi juures 3.73. Uut hoogu andis hinnatõusule 1920.a. märtsil kulla vastu ümbervahetamise kohustuse tühistamine, mis muutis Rootsi krooni pabervääringuks. Hiljem taheti kehtima pandud kullaekspordi keeld jälle kaotada. Samuti jäädi endiselt truuks vana kullapariteedi taastamise põhimõttele, mille tõttu hakati jälle ajama aktiivset deflatsioonipoliitikat. Deflatsioonipoliitika eesmärkide saabumisele aitas seekord tunduvalt kaasa puhkenud kriis Jaapani ja U.S.A.-s, mis muutis hindade ebaterve taseme ja kutsus esile ka Rootsis 50%-lise hinnalanguse. U.S.A. oskas aga dollari ja kulla hinda säilitada sel teel, et U.S.A liidupangad hakkasid krediiti üles ütlema, mis suurendas nõudmist dollarite järgi. Tulemuseks oli teiste valuutade halvenemine dollari suhtes. Kuna aga 1922.a. alguseks Federal-Reserve süsteemi kullakatte kvoot oli tugevasti tõusnud, siis järgnes sellele krediidipoliitika kergendamine ja hindade uus tõus. See aga langes kulla- ja dollariväärtust ja laskis Rootsi kroonil paraneda dollari suhtes. Nii õnnestus Rootsi Riigipangal 1923.a. pariteeti saavutada ja deviisipoliitika abiga hoida dollarikursi kuldpunktide lähedal. 1924.a. avaldati deklaratsioon, et lähemal ajal kavatsetakse taastada kulla vastu vahetamist. See viis ä la Hausse spekulatsioonile, mis aitas valuutat veelgi tõsta. Tegelikult aga täielikku kullaostu kohustust nimiväärtuses ei taastatud.

Pank võis selle eest maksta oma heaksarvamise järgi. 39)

Mis puutub deflatsiooni mõjudesse Rootsi majanduselule, siis tuleb sedastada, et need ei olnud eriti saatuslikud. Tõsi küll-vekslikursi kõikumised ja 1922.a. restriksioonivõtted kutsusid esile kriisinähtusi suurendades töötust ja põhjustades ettevõtete kokkuvõrsemisi. Deflatsioonikriisist ülesaamist kergendas eriti asjaolu, et Rootsi valuuta omas ajal, mil kuldvääringu restitutioon toimus, seesmist ostujõudu, mis üldiselt tema kullapariteedile vastas. See asjaolu osutub silmaganähtavaks just siis, kui me vääringu ostujõudu üldise hinnatasemega mõeldame. Tegelikult aga täielikku kohanemist uue rahaväärtusega siiski ei saavutatud. Elatuskulud jäid kõrgemale üldisest hinnatasemest, samuti ka töötasud. Selle tulemuseks oli mõõduka töötuse juures veel asjaolu, et ettevõtted ei suutnud saavutada normaalset rentaablust, mis vajalik nende kestvaks püsimiseks.

Siiski ka Rootsis ei tule eelkirjeldatud nähtuse põhjusi otsida mitte niivõrd rahanduspoliitika eksisammudest kui teadmise mitte-täielikus kohanemises uue tehnikaga ja muutunud turuolundiga. 40)

4. U. S. A. - s.

Deflatsioonipoliitika ei leidnud kasustamist mitte üksnes Euroopas, vaid ka Ameerikas. Nii taheti ka U.S.A. - s käesoleva sajandi kahekümnendate aastate alul deflatsioonipoliitika abiga suurendada majanduselu stabiilsust ja kindlustada Ameerika majanduslikku ülemvõimu teiste kontinentide üle. Restriktiivse krediitipoliitikaga taheti tugevdada pankade positsiooni vabastades neid kõigist spekulatiivsesist sidemeist ja suurendades nende liikviidsust. Sellest tulenev hindade langus viis aga paljude krediitide kinnikülmumisele. Krediitide tagamitena teenivate produktide hind langes paljudel juhtumitel alla laenuväärtust ja eelnenud krediidiandmisega kostusid kahjumid. Üheltpoolt deflatsioonistliku protsessi kestmine lõi ikka uusi kinnikülmunud krediite, kuna teiselt poolt ja püüdlus liikviidsust suurendada näis nõudvat deflatsioonipoliitika jätkamist. Seega ei saavutatud U.S.A. - s deflatsioonipoliitikaga loodetud tagajärgi - seda enam, et deflatsioonipoliitikaga kaasnev hindade langus halvas tuntavalt U.S.A. kaubavahetust. Tihti esines juhtumeid, et U.S.A. kaupade ostjad keeldusid kauba sadamassejõudmisel kauba vastuvõttust, kuna selle hind oli vahepeal langenud. Selletõttu kaubad kuhjusid sadamaisse. Vähenev minem sundis Ühendriikide ettevõtjaid

39) Vrd. H. Worbs, op.cit., lk. 76 - 78.

40) Vrd. Ibid., lk. 92

vähendama oma toorainete ostusid, mille tõttu teistel maadel oli vastavalt vähem raha ka Ühendriikide valmistoodete ostuks. Samuti vähendas ka Ühendriikides aetav proteksionistlik tollipoliitika oma peakaubatarvitajate ostujõudu, kuna ta tõkestas nende maade kaupade importi Ameerikasse. - Seega deflatsioon ei edendanud Ameerika väliskaubandust. Deflatsioon ei aita säilitada maadel nende positsiooni maailmaturul. Maailmakaubandus edeneb paremini stabiilsete olude juures, s.t. (kindlate vekslikurside esinemisel üksikute maade vahel.⁴¹⁾)

Terav deflatsioon esines U.S.A -s ka kolmekümnendate aastate algul. Hinnad langesid ja võlgnikkude koormis suurenes rahaväärtuse tõusu tõttu. Kindla tuluga kodanike reaaltulu seevastu suurenes, samuti aga ka tootmiskulud. Selle tulemusena ettevõtjate tulu vähenes. Samuti oli ka ohustatud ka reaalkrediitide kindlus nende asiväärtuse languse tõttu. Deflatsiooni poolt tekitatud raskuste ületamiseks otsustaski Rosevelt asuda devalvatsiooni teostamisele, mis pidi vähendama hinnasurvet ja kergendama majanduselus ilmnenu raskusi. Deflatsioonikriis oli U.S.A -s eriti terav seetõttu, et deflatsiooni poliitilisi korraldusvõtteid rakendati ajal, mil polnud üldse tõsist inflatsiooni, mis oleks neid õigustanud ja teiseks, et deflatsioonistlikke korraldusvõtteid rakendati ajal, mil automaatne deflatsioon oli juba isegi saabunud.⁴²⁾ See näitab, et mingil juhul ei tohiks tarvitada deflatsioonipoliitikat deflatsiooni arstimina, kuna see võib kaasa tuua äärmiselt tõsiseid ja raskesti parandatavaid häireid majanduselus. ⁴³⁾

5. Saksamaal.

Ka Saksamaa valis kolmekümnendate aastate alul majandussüsteemis tasakaalu teostamiseks deflatsiooni tee. Kaotatud tasakaal loodeti teostada 20% lise kulu- ja tulutaseme langetamisega. Tegelikult aga üksnes proportsionaalsest kulu- ja tulutaseme langetamisest on vähe eriti juhul, kui hinna- ja kulukurv on lõikunud. Seetõttu ka deflatsiooni poliitika ei toonud Saksamaale midagi head. Deflatsioonipoliitilised vahendid võeti tarvitusele alles siis kui deflatsioon oli juba isegi saabunud, mille tõttu nad puistasid vaid uut liiva majanduse mehhanismi ja süvendasid vaid kindlusetust ja

41) Vri. G. Cassel, Das Geldwesen nach 1914, Schriften des Weltwirtschaftsinstituts der Handels-Hochschule Leipzig, worausgegeben von E. Schulze, Band 1, Leipzig 1925, lk. 191-192 ja W. Röpke, op. cit., lk. 49.

42) Vrd. W. Lippens, op. cit., lk. 120.

43) Vrd. R. G. Hawtrey, The Credit Deadlock, i. The Lessons of Monetary Experience, Essays in Honour of Jwing Fisher, edited by A. D. Gayer, London 1937, lk. 142

närvilisust. See efekt saabub seda kindlamalt, mida enam restriktiiv-
oonipoliitika satub vastollu olelevate lepingutega (pikaajaliste töö-
lepingutega, hanke- ja laenutamislepingutega jne.) ja nii annab lam-
mutava löögi majandussüsteemi moraalsele ja psühholoogilistele
alustele lükates majandussüsteemi veelgi sügavamale depressiooni
teele. Seda näitasid selgesti Brüningi eksperimendi tulemused. Majan-
duslikus tegevuses ilmnesid üha enam kokkutõmbamise nähtused ja fi-
nantsilised raskused, mis viisid üha enam ennastsalgavamale hädadek-
reetide üllitamisele. Aga ka need ei suutnud aidata, kuna nad lähtu-
sid ekslikult arusaamisest, et kriis ka oma sügavamas järgus kujutab
enesest vaid eelnenud suure krediidi ekspansiooni vältimatut reaktsi-
ooni - reaktsiooni, mida ebaõigelt pikendati interventsionismist ja
monopolismist põhjustatud majandusliku elastsuse puudumise poolt ja
enneaegsetest katsetest tõkestada tõusuperioodi vältimatut teondu-
mist. Likvidatsiooni ja korraldumise iseenesest tervet protsessi ei
tohi lühendada. Kriis iseenesest annab õigel ajal teed uuele terve-
nemisperioodile, mis toimub siis, kui kriis on täitnud oma puhasta-
va missiooni ja üldine usaldus on jälle jalule seatud. Kõik, mis me
võime teha on kiirendada selle missiooni täitmist kõigi vahenditega.
Tuleb paratamatult käia kriisi lõpuni. Hinnad, kulud ja tulud pea-
vad kooskõlaliliselt saama langetatud üldise majandusliku taseme langu-
sega. Samal ajal tuleb riigi väljaminekuid piirata büdzeti tasakaa-
lustamiseks või suurendada maksusid.⁴⁴⁾

Tegelikult aga ajal, mil Brüning rakendas oma deflatsioonipolii-
tilisi võtteid, depressioon oli juba ammu ületanud astme, kus korral-
dumine ja puhastamine on vajalikud taasaselustumiseks. Depressioon oli
juba vabanenud igast vajalikust funktsioonist ja oli ilma mõtteta.
Seetõttu arenes depressioon edasistel deflatsioonistlike korraldus-
võtete mõjul mõrvarlikuks lammutamiseks. Palju õigem tee oluks
reekspansioon, kuna polnud tegemist mitte juhuga, kus säästmine on
langenud alla investeerimisest, vaid juhuga, kus investeerimine oli
vähem säästmisest.⁴⁵⁾

44)Vrd. W.Röpke, op.cit.,lk.178-180.

45)Vrd. ibid.,lk.181-183.

KOKKUVÕTE.

Nagu me nägime on deflatsioonipoliitika eesmärk raha siseväärtuse tõstmine hinnataseme langetamisega saavutatav kulu- ja hinnaalendamisega, töötasude ja palkade langetamisega, avalike väljaminekute piiramisega ja eriti raharinge vähendamisega, kasviku - ja diskondikõrgendustega ja krediidi piiramisega. Tihti on seejuures deflatsioonipoliitika kaugemaks eesmärgiks ekspordi elavdamine. Praksis on aga näidanud, et deflatsioonipoliitika pole ekspordi elustumiseks kuigi õige tee, sest kuigi viima elavnemine oleks tema kaudu saavutatav avaldab ta teisest küljest saatuslikke mõjusid kapitalistliku majanduse äritegevusele, lähmatades erainitsiatiivi, halvates tootmistevust ja suurendades töötust. ⁴⁶⁾

Praktilises majanduspoliitikas on deflatsioon pärast maailma sõda leidnud laialdast rakendamist. Ühelt poolt on teda kasustatud vääringsaneerimisvahendina. Deflatsioonipoliitikaga teostatud vääringsaneerimine peab aitama majanduselu üle vääringu korratusist tekkinud raskusist ja kriisinähetest ja looma vajalikud eeldused normaalsele produktsiooni ja minemisuhte juurde tagasipöördumiseks. Teiselt poolt on deflatsioonipoliitikat kasustatud otseselt kriisi vastu võitlemiseks. Tema rakendamisel saavutatud tulemused pole aga osutunud kuigi paljutõutavaks. Kuigi on teada, et tee normaalsele olundile suundub kergema või raskema kriisi kaudu on deflatsioon mitmel juhul kutsunud esile varanduste nihetega (võlausaldajate kasuks) riigivõlgade kõrgendamisega ja teravdatud maksumaksjate koormamisega, nagu ka üldise hindade langetamisega ja sellele järgnevate tootmis- kriisidega, minemiraskustega ja kiiresti tõusva töötusega sedavõrd raskeid depressiooninähtusi, et enamik autoreid asub tema kui kriisi vastu võitlemise vahendi eriti aga tema kui vääringustabiliseerimis- meetodi suhtes täiesti eitaval seisukohal.

Deflatsiooni rakendamine kriisi vastu võitlemisel tugeneb arusaamisele, et deflatsioon on protsess, mis aitab kohandada majandussüsteemi muutunud olustikuga ja luua tingimusi uue tasakaalu saabumiseks sellega, et kõrvaldab nurikorraidusi, mis tekkisid eelnenud tõusengus ja tulid ilmsiks kriisis. Seda kohandamist tuleb kiirendada deflatsioonipoliitiliste vahenditega. Tuleb oodata kuni kriis on täitnud oma puhastava funktsiooni, kuni ta on lõpule jõudnud.

Hilisem käsitus on aga näidanud, et deflatsionistlik protsess võib veel kaua kesta pärast nurikorraiduste kõrvaldamist ja et tema jätkumine ei vii mitte tasakaalule, vaid hoopis kannab majandussüsteemi üha kaugemale tasakaalust.

Deflatsiooni ei saa arstida deflatsiooniga. Tema rakendamine siis kui kriis on juba saabunud on mõttetu.⁴⁷⁾

Kuigi eelnevast selgub, et kriisi ei saa arstida deflatsiooniga, siis ei ütle see veel siiski seda, et deflatsioonil puuduks üldse koht konjunkturipoliitikas ja et tema rakendamine alati oleks ebaotstarbekas. Deflatsioon konjunkturipoliitilise vahendina rakendatult õiges kohas ja õigel ajal võib anda küllaltki positiivseid tulemusi. Eriti tuleb alla kriipsutada seda osa, mida deflatsioon saab etendada majandusliku tõusengu ohjendamisel, ja sellega konjunkturitsüklis järgneva faasi - depressiooni - leevendamisel. Sel korral deflatsioonipoliitika ülesanded seisnevad püüdes juba aegsasti taastada hääbuvat tasakaalu säästmise ja investeerimise vahel. Praeguseini pole veel aga kapitalistlikus ühiskonnas jõutud nii kaugele, et õigel ajal oleks suudetud konsekventse konjunkturipoliitikaga depressiooni ägedust tunduvalt vähendada. See näitab teataval määral kapitalistliku majanduskorra elujõuetust.

Üldiselt ei saa siis öelda, et deflatsioon oleks iseenesest hea või halb, otstarbekas või ebaotstarbekas konjunkturipoliitiline vahend. Deflatsiooni kui konjunkturipoliitilise vahendi otstarbekus on täiesti sõltuv sellest, kas valitakse ta teostamiseks õige olus-
tik ja õige moment või mitte.

47) Vrd. G. Haberler, op.cit., lk. 223 ja W. Röpke, op.cit., lk. 181-182

Käesolevas toinikurs on 27 (maks-
kümmeend seitse) nummerdatud lehte.

22. august 1953.a.

TRli drhiivi korrastaja: Alkimalan